שרצה לזכות ע"י הנפילה ואפי' כשאר עניים אינו יכול ליטול משום קנס. וכ"כ **בשו"ת רדב"ז ח"ה סי' רכו**.
אבל **הרשב"א ב"מ שם** כ', דגבי נפל או פירס טליתו אין קונסין אותו רק מעבירין אותו שלא זכה ע"י הנפילה. וכ"כ המהרי"ק סי' קצא.
והקשה **התוי"ט** הרי משמע מדחילק המשנה לשתי בבות שיש קנס רק ברישא ולא כאן בסיפא.

אמאי קנסינן רק כאן ולא גבי מציאה

ד] הקשה **האור גדול** במתני' מדוע הכא בנפל עליה קנסינן ליה דשוב לא יוכל לזכות בפאה זו. ובב"מ דף י היכא דנפל על המציאה ואח"כ החזיק כדין לא קנסינן ליה. ותי' דשאני פאה דממון עניים הוא ויש להם קצת זכיה בזה. ושפיר קונסים אותו, ועיי"ש עוד מש"כ ליישב.

אמאי אינו קונה מחמת ד' אמות

ה] **ב"מ דף י. הו' בר"ש** מקשה הרי ד' אמות קונות בכל מקום וא"כ אמאי אינו קונה בד"א ומשני כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד"א לא ניחא ליה דליקני, עוד תירצה הגמ' דכיון דהוי חצירו של בעה"ב אינו זוכה בה בד"א. וכתב **הנימוק"י** דכיון דנפל עליה גלי דעתיה שאינו רוצה לזכות ע"י ד"א וכיון דד"א הוי תקנ"ח והוא גילה דעתו שאינו חפץ בתקנתם אינו קונה, אולם **הר"ן כתב בשם הרשב"א** דה"ה בקנין דאורייתא דהא דאינו קונה בד"א כיון דאין לו כונה לקנין ואינו קונה בע"כ וא"כ ה"ה בקנין דאורייתא.
וכתב **רעק"א** בביאור דברי הנימוק"י דמה שהוצרך לומר משום דלא ניחא ליה כלל בד"א לא תיקנו לו קנין ד"א דאל"כ היה קונה אע"פ דגלי דעתיה דלא ניחא ליה דכל שעשה קנין המועיל וקנין שאינו מועיל קנה בקנין המועיל אע"פ שכונתו לזכות בקנין שאינו מועיל, כיון דמ"מ יש לו כונת קנין ורק דהכא כיון שגלי דעתיה שאינו רוצה כלל בד"א לא תיקנו לו חכמים קנין ד"א בכה"ג ולכן אינו קונה.
ועוד כתב **רעק"א מהדו"ת סי' צ"ו בשם בנו הגר"ש** דאילולי הטעם שלא תקנו לו חכמים ד"א א"כ היה קונה אע"פ שלא נתכוין לקנות שהרי ד"א הן כחצירו וחצר קונה בכל מקום אף אם לא נתכוין לקנות ורק כיון דגלי דעתיה שאינו חפץ כלל בד"א מש"ה אינו קונה.

עני המהפך בחררה

ו] **בגמ' קדושין דף נט.** איתא עני המהפך בחררה ובא אחר וזכה בה נקרא רשע **ושיטת רש"י** שם דהיינו בחררה של הפקר, והקשו הראשונים א"כ אמאי מותר לעני אחר לזכות בפאה הרי הוי עני המהפך בחררה. ומדקתני מעבירין אותה הימנו משמע דמותר לכתחילה לזכות בה. ולכן **כתבו בשם ר"ת** דדוקא במקח שיכול לטרוח ולקנות קרקע אחרת מיקרי עני המהפך בחרה משא"כ במציאה ומתנה דל"ל הכי לא מיקרי רשע. אמנם **הרשב"א** שם חולק על ר"ת וס"ל דאף בהפקר יש דין עני המהפך בחררה וכרש"י. וכתב הרשב"א דשאני הכא דאף חבירו היה מהפך בפאה אלא שקדם הוא ורצה לזכות בה ע"י נפילה או פריסת טלית, **ובשטמ"ק ב"מ שם** כתב דשאני פאה שהתורה זיכתה אותה לכל העניים.

פרק ד משנה ד

א. פאה אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו

ביאור מאי שמא מלעיל משנה א

א] הקשה **המשנה אחרונה** מאי שנא לעיל במשנה א בדלית ובדקל אם אומרין כולם לבוז שומעין להם כדפי' לעיל למה לא חששו שיפיל אחד את חבירו מן האילן. ותי' הגר"מ פיינשטיין בביאוריו על הירושלמי, דהתם מפני הסכנה נשתנה עצם דין נתינת הפאה, ע"כ אם כולם מסכימים חוזר לדין פאה כראשונה, משא"כ כאן שלא נשתנה שום דין פאה כל זמן שיש לחוש לסכנה אכתי יש חשש ולא מהני מחילה.

אם קצר במעגל אם קנסינן ליה

ב] כתב **הקול סופר** הך משנה היה לרבינו הקדוש לסדר לפני משנה ג' שחששו על סכנת עניים הוא הדין תקנו שאין קוצרין כדי שלא יכו איש את רעהו, ואולי אם עבר העני וקצר במגל או עקר בקרדום מעבירין אותו הימנו לכן סמכו אחר משנה ג'.

פרק ד משנה ה

א. שלש אבעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה

אם מותר ללקט אם אין בעל הבית שם

א] **הר"ש** פי' אבעיות מלשון גילוי שבעה"ב מתגלה בתוך שדהו ולדבריו הדין הוא דאין העניים נוטלים אלא כשבעה"ב בתוך שדהו וכ"כ **הרא"ש והריבמ"צ. ובדרך אמונה פ"ב ס"ק קמ"ב ובציון ההלכה שם** ביאר דמה"ת חייב בעה"ב לפתוח תמיד לעניים ותקנו חכמים לטובת בעה"ב שאינו חייב יותר מג' זמנים אלו.
אבל **הרמב"ם** פי' דאבעיות היינו מלשון זמנים שהם ג' זמנים שקבעו לעניים ללקט את הפאה וכתב הדרך אמונה פ"ב הי"ז בביה"ל שגם הרמב"ם מודה שאין להם רשות ליקח את הפאה כשבעה"ב אינו בשדה דאיתא בתוספתא פ"ב ה"ז עני שראה פאה אסור ליגע בה משום גזל עד שתיודע לו שהיא פאה, וכ"כ הרמב"ם פ"ב הי"ד, וא"כ אסור העני ללקוט את הפאה עד שיהיה בעה"ב בשדה ויאמר לו שהיא פאה. אך נ"מ אם כבר יודעים שזו פאה דלדעת הרמב"ם אפשר שיכולים להתחיל ללקוט אף שלא מדעת בעה"ב אבל להר"ש כל שבעה"ב אינו בשדה אינם יכולים ללקוט.

ב] כתב **הרא"ש** דדין ג' אבעיות ל"ש אלא בלקט דאי בפאה הכל בסוף שדהו והעניים באין ונוטלין הכל בפעם אחד. אבל **הרמב"ם** כתבו בפאה וכן שאר כל הראשונים. **ובמלאכת שלמה כתב בשם הרש"ס** דמיירי שיש לו הרבה שדות וקמ"ל דבשדה א' יכניסם בשחרית ובא' במנחה ובא' בחצות.
והקשה **בשערי אמונה** דלא מצינו שחייב לחלק את הפאה דוקא לג' זמנים דא"כ בשדה א' ג"כ נימא ששליש יתן ללקט בשחר ויותר לא ירשה ליטול, ושליש בחצות ושליש במנחה. ומה בין שדה א' לג' שדות. ואם נימא שלא יגמור הקצירה בזמן א' רק בג' זמנים לא מצינו דין כזה על גמר הקצירה דכשרוצה גומר רק על נתינה לעניים, וצ"ע.
וכתב ליישב קושית **הרא"ש** שאין חייב לישב כל היום ולבטל ממלאכתו עד שיגמרו כל העניים מללקט ומסתבר שיש זמן כמה חייב לישב כגון שעה ואח"כ יכול לסגור, ואם עדיין לא לקטו הכל יגיע בחצות עוד פעם לשמור עוד פעם, וע"ז אמרו ג' אבעיות ביום, ובמי שיש לו שדה גדולה ואין עניים מרובים בודאי צריך לחלקם לג' אבעיות.

בל תאחר בפאה, ומתי חייב מה"ת להרשות העניים ליקח

ג] כתב **בשערי אמונה שהתוס' בר"ה דף ד:** תמהו איך יכול לא עזבו וכילה שדהו עובר בלא תכלה ואם עזבו אין כאן בל תאחר שאין חייב יותר והעניים עליהם לבא ליטול. **ובדרך אמונה** כתבנו שמלשון הרמב"ם משמע דהאבעיות אינן אלא תקנת חכמים אבל לכאורה מדאורייתא ג"כ יש איזה זמן דלא יתכן שיהא חייב לפתוח הדלת כל היום והלילה שמא יבואו עניים שהרי יכולין לגנוב לו כל הקציר, וגם לא יתכן שעניים יכולין להכנס בלי רשותו ג"כ מה"ט. וע"כ דמדאורייתא יכול לעשות איזה זמן שירצה בכל יום שיבואו ויטלו וא"כ אם סוגר הדלת ואין עושה זמן י"ל שיעבור בבל תאחר. מיהו לא בג' רגלים רק לאלתר דהא קיימי עניים. אך אפשר דלא שייך בל תאחר אלא היכא שחייב ליתן ואין נותן אבל היכא שזה שלהן רק אין פותח להן הדלת נהי שעשה איסור, ואולי גם איסור גזלה אבל לא בל תאחר.

פרק ד משנה ו

א. עובד כוכבים שקצר את שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה

אמאי בעינן קרא למעט גוי

א] עיין לעיל פ"ב מ"ז המיעוטים של גוי, והובא בר"ש כאן. והקשו האחרונים אמאי בעינן קרא הרי גוי פטור מן המצוות. **ובשערי אמונה** כתב ליישב דאיצטריך קרא בקצר את כל השדה חוץ משבולת אחת ואח"כ נתגייר דלולי קרא הו"א דחייב פאה על שבולת זו שקצרה אחר שנתגייר, אמנם אחרי דילפינן מקרא דקצירת נכרי פטורה א"כ שבולת זו דינה כשבולת ראשונה שפטורה מן הפאה כמבואר בירושלמי ריש מכילתין.

ובמקד"ד סי' סב אות ב כתב דאיצטריך קרא לישראל שמכר שדהו לגוי דמבואר בגמ' גיטין דף מ"ז דלמ"ד אין קנין לגוי המוכר לוקח מהגוי ומביא בכורים, וה"נ ס"ד דיתחייב הישראל לקנות מהגוי ולהפריש פאה, אמנם כיון דילפינן דקצירת גוי פטורה ממתנו"ע א"כ חל פטור בעצם הקצירה ואפי' למ"ד אין קנין אינו מחוייב בפאה.

התחיל לקצור ונתגייר

ב] **בחזו"א שביעית סי' ב ס"ק ד** כ', ובהא דקצירת דקצירת נכרי פוטרת יש לעיין בהתחיל לקצור ונתגייר אי דינו כקצרוה לסטים חצי' פאה פ"ב מ"ח דהנשארת חייבת, וכן מסתבר.

קטן שקצר ואח"כ נעשה גדול

ג] כתב **המנ"ח מ' רכא אות ז** דבכל מתנות עניים שנתבארו לעיל אם היה השדה של חרש שוטה וקטן ועברו ונטלו המתנות עניים, ואחרי זה נתגדל הקטן ונתפקח השוטה ויש המתנות תחת ידן דמחוייבים לקיים המצות עשה ולעזוב לעניים דפטור אחר כך ליתן, דהתם לא חלה המצוה כלל בשעה שלקח א"כ אחר כך ג"כ אינו חייב, אבל כאן דהמצוה עליו רק דקטנותו גרמה לו, לא הוי כלקח בהיתר ובודאי צריך אחר כך ליתן אם יש בעין תחת ידו, ואם נאבדו או נשרפו פטור.

אם יש פטור של גדל בפטור בפאה

ד] משמע ממתני' דרק אם קצר כשהיה גוי אבל אם נתגייר קודם קצירה לא הגם שהיה תחת יד הגוי כשגדל שלישׁ. ואמאי ליכא פטור של הבאת שלישׁ ביד גוי כלקמן מ"ח. ועי' **חזו"א שביעית סי' ב ס"ק ד, וצפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב** דבפאה ליכא דין של גדל בחיוב, אולם **במשנת רבי אהרן זרעים סי' ו** כ' שיש דין גדל בחיוב גם אצל פאה.

ב. רבי יהודה מחייב בשכחה שאין השכחה אלא בשעת העמור

טעמא דת"ק

ה] **הר"ש הביא הירושלמי** ומאי טעמא דרבנן. ר' יוסי בשם רב רבי חזקיה רב יהודה בשם שמואל כתיב ושכחת עומר בשדה זו שכחת קמה. את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עמרים את שאין לו שכחת קמה אין לו שכחת עמרים. **וברמב"ם בפיה"מ** כ', וחכמים סוברים שכל דבר שאינו חייב בדיני הקמה שהם לקט ופאה לא יתחייב בדיני העומרים והיא השכחה. ועי' דרך אמונה בבאור הלכה הל' מתנות עניים פ"ב ה"ט שכן גרס הרמב"ם בירושלמי, יעו"ש מש"כ בזה.

דין של שכחת קמה לרבי יהודה

ו] כתב **המשנה ראשונה** שלשון המשנה שאין השכחה אלא בשעת העמור. הלשון קשה דהא ר"י מודה דאיכא שכחה בקמה כדלקמן פ"ו מ"י וכתב לחדש דהא דא"ר יהודה אין שכחה אלא בשעת עמור אתי לפלוגי ומחייב נמי בשכחת קמה, וה"ק דמצות שכחה אינה אלא בשעת העמור כשמאסף תבואתו להוליכה לבית על אותה השעה הזהיר הכתוב לא תשוב לקחתו בין מה ששכח בקמה ובין ששכח בעומר לא יקחנו עוד והלכך גר חייב בתרוייהו דבשעת לקיחה ישראל. הוא וחכמים נמי מודו שהחיוב אינו אלא באותה שעה אלא דסברי שהחיוב של אותה שעה הוא על השכחה שנתחייב בה בשעת הקציר ומה שלא נתחייב אז ע"ז לא נאמר לא תשוב לקחתו. ועי' **תורעק"א לקמן מ"ז** דפליג ע"ז וס"ל דלר' יהודה פטור משכחת קמה.

פרק ד משנה ז

א. הקדיש קמה ופדה קמה חייב עומרין ופדה עומרין חייב קמה ופדה עומרין פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה

אם פליגי כאן נמי רבי יהודה ורבנן דלעיל מ"ו

א] כתב **הר"ש** דמקרא דממעטינן קציר נכרי ממעטינן נמי קציר הקדש דלאו קצירך הוא ולענין שכחה הוו פליגי ר' יהודה ורבנן כי היכי דפליגי בגר.

והקשה **רעק"א** קשה לי דנראה דר"י מודה בפדה עומרים כיון דבשעת העמור היה דהקדש וכדדייק לישנא דר"י לעיל שאין השכחה אלא בשעת העמור וכמ"ש הרע"ב שם ובשעת עמור מיהא גר היה משמע דבנתגייר אחר העמור פטור. ואדרבה מדנקט המתני' ופדה עומרים ולא נקט ופדה הקציר היינו דנקט מה שהוא לכ"ע. והרמב"ם בפי' המשנה כתב ואם הקדיש קמה וקצר הגזבר ועשאן עומרים ואח"כ פדאן לא יתחייב אפלו בשכחה וזה דעת החכמים עכ"ל. ותמוה אמאי דקדק ועשאן עומרים ואח"כ פדאן הא גם בפדה קודם שעשה העומרים פטור לרבנן כיון דבשעת הקצירה היה דהקדש ולא היה בו דין שכחת קמה. והרמב"ם בחיבורו כתב באמת קצר הגזבר ואח"כ פדאה פטורה. ומתני' דנקט ופדה עומרים צ"ל דנקט מה דהוא לכ"ע וכנ"ל, וצ"ע.

ובתפא"י בועז אות א' כתב ליישב קושיית רעק"א דאין החיוב תלוי